

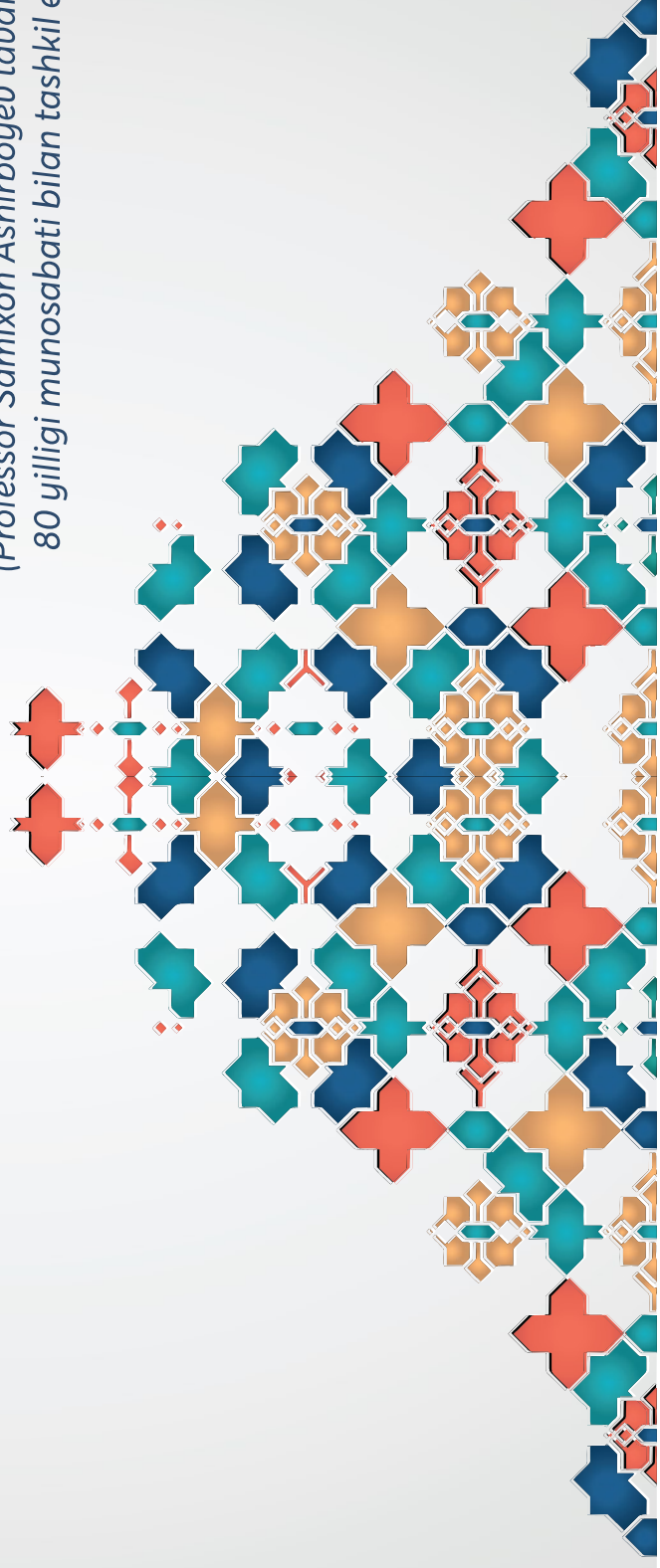

“O‘ZBEK FOLKLORI VA SHEVALARI TADQIQOTLARI: AMALIYOT, METODOLOGIYA, YANGICHA YONDASHUV”

mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy
konferensiya materiallari

2026-yil 23-may

*(Professor Samixon Ashirboyev tavalludining
80 yilligi munosabati bilan tashkil etilgan)*

“O‘zbek folklori va shevalari tadqiqotlari: *amaliyot, metodologiya, yangicha yondashuv*” mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari
/ Mas’ul muharrir: Sh.Sirojiddinov. – Toshkent, 2026. bet.

Mas’ul muharrir:
Shuhrat Sirojiddinov
filologiya fanlari doktori, akademik

Tahrir hay’ati:

Normurodova N.Z. filologiya fanlari doktori, professor;
Jabborov N.A. filologiya fanlari doktori, professor;
Ashirboyev S. filologiya fanlari doktori, professor;
Tilavov A.X. filologiya fanlari nomzodi, dotsent;
Xidraliyeva Z.R. filol. fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;
Aliqulova H.Q. filol. fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), katta o‘qituvchi;
Turdialiyev A.X. filol. fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;
Alimardanov E.I. filol.fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), kattao‘qituvchi;
Qodirov U.A., katta o‘qituvchi.

Ushbu to‘plamda Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat O‘zbek tili va adabiyoti universitetida 2026-yil 23-mayda o‘tkazilgan **“O‘zbek folklori va shevalari tadqiqotlari: *amaliyot, metodologiya, yangicha yondashuv*”** mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari hamda filologiya fanlari doktori, professor Samixon Ashirboyevning tabarruk yoshi munosabati bilan yo‘llangan tabriklar o‘rin olgan.

To‘plam materiallaridan filolog mutaxassislar, ilmiy tadqiqotchilar, magistratura va bakalavriat talabalari, shuningdek, keng o‘quvchilar ommasi foydalanishlari mumkin. Maqolalar sifati, mazmuni va haqiqiyliги uchun muallifning o‘zi javobgar hisoblanadi.

	Nurafshon shahar shevasining ayrim dialektal xususiyatlari	
15	Sadoqat RAJABOVA, Ishtixonda yashovchi etnik arablar	246
16	Umarjon QODIROV, Shonazar Shoabdurahmonov – lingvofolkloristika asoschilaridan	249
17	Gulchexra AHATOVA, Toyloq shevasidagi iboralar va ularning ingvomadaniy tahlili	253
18	Hayotxon SOTIMOVA, Xorazm o‘zbek shevalarida oila konseptining urf-odat va marosimlardagi lingvomadaniy ifodasi	260
19	Ramazon ORTIQOV, “Ikkilamchi nominatsiya” tushunchasining ilmiy adabiyotlardagi talqini	264

3-SHO‘BA. DIALEKTAL LEKSIKOGRAFIYA, DIALEKTAL KORPUS, TOPONIMIYA VA LINGVOKULTUROLOGIYA

1	Hamidulla DADABOYEV, XI–XII asr turkiy til tibbiy terminologiyasi tizimining “devonu lug‘otit turk”da aks etishi 10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/PTYD5470	271
2	Nishonboy HUSANOV, “Lug‘ati chig‘atoyi va turkiy” – o‘zbek shevalarini o‘rganishda muhim tarixiy manba 10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/MAKE1648	276
3	Baxtiyor MENGLIYEV, Dilrabo ELOVA Lingvo-mantiqiy ekspertiza: yuridik lingvistikada integrativ yondashuv masalasi	281
5	Muhayyo HAKIMOVA, Milliy tafakkurning abstrkat leksika shakllanishiga ta’siri 10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/MBYM8287	284
6	Nilufar ABDURAXMONOVA, Nasima ABDULLAYEVA, Dialektal birliklarning raqamli korpus modelini yaratish masalalari 10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/TYZS7723	292
7	Zamira DJURABAYEVA, Fitonimlarning dialektal tabiati haqida ba’zi mulohazalar	297
8	Muyassar XOLOVA, Dialektal korpusda olmosh so‘z turkumining teglanishi	300
9	Anvarbek TURDIALIYEV, Ma’lumotlar bazasini shakllantirish va qidiruv tizimiga joylashtirish masalalari	304
10	Gulxayo ISABAYEVA, Sardor JO‘RAQULOV Tog‘ay Murod nasrida dialektizmning o‘rni (Otamdan qolgan dalalar romani misolida)	313
11	Feruza AMINOVA, Badiiy matnda nurota shevasiga xos morfologik shakllarning qo‘llanishi va uslubiy vazifasi	316
12	Oynisa XOJIYEVA, O‘zbek va turk tillarida paremiologik birliklarning struktur-semantik va funktsional munosabati	320
13	Dildora AMIROVA, “Bobur” antroponimining badiiy matnlarda allyuziv nom sifatida qo‘llanilishi	325
14	Kamola NOSIROVA, Dialectological features and lexical layer of alla texts in tashkent region	328

LINGVO-MANTIQUIY EKSPERTIZA: YURIDIK LINGVISTIKADA INTEGRATIV YONDASHUV MASALASI

LINGUO-LOGICAL EXPERTISE: THE ISSUE OF AN INTEGRATIVE APPROACH IN LEGAL LINGUISTICS

Baxtiyor MENGLIYEV,
TAFU professori, Filologiya fanlari doktori (DSc)

Dilrabo ELOVA,
ToshDO 'TAU dotsenti,
Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/QPOH9560

Annotion. *This article examines the theoretical position and methodological potential of linguistic-logical expertise within the framework of legal linguistics. The paper briefly reviews the development of legal linguistics and outlines the limitations of traditional approaches to linguistic expertise. Particular attention is given to the need for a more integrative approach in the analysis of legally significant texts. In this regard, the study proposes a model that combines linguistic, pragmatic, and logical analysis. The article also discusses the role of argumentative structure and implicature in the interpretation of legal texts and communicative conflicts.*

Key words: *linguistic-logical expertise, forensic linguistics, legal linguistics, pragmalinguistics, argumentation, discourse analysis, implicature, legal text.*

Kirish. Bugungi huquqiy amaliyotda nutq va matn bilan bog'liq nizolar soni ortib bormoqda. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlar, messenjerlar va elektron kommunikatsiya vositalarining kengayishi natijasida matnning yuridik ahamiyati sezilarli darajada kuchaydi. Sud amaliyotida tahqirlash, tuhmat, yashirin tahdid, manipulyativ kommunikatsiya yoki normativ matnlarning noto'g'ri talqini bilan bog'liq holatlar tobora ko'proq uchramoqda. Bunday vaziyatlarda oddiy lingvistik tahlil ko'pincha yetarli bo'lmay qoladi.

An'anaviy sud lingvistikasi (forensic linguistics) asosan matnning fonetik, grammatik yoki leksik jihatlariga e'tibor qaratadi. Biroq yuridik kontekstda nutqning faqat shakli emas, balki uning pragmatik maqsadi va mantiqiy tuzilishi ham muhim hisoblanadi. Chunki ayrim hollarda huquqiy oqibat gapning lug'aviy ma'nosidan emas, balki uning implikativ mazmunidan kelib chiqadi.

Shu nuqtai nazardan lingvo-mantiqiy ekspertiza tushunchasi muhim nazariy ehtiyoj sifatida paydo bo'ladi. Mazkur yondashuv nutq mahsulini nafaqat lingvistik birlik sifatida, balki argumentativ va pragmatik konstruktsiya sifatida ham tahlil qilishni nazarda tutadi.

Sud lingvistikasi (forensic linguistics) va uning metodologik cheklanishlari. Forensic lingvistika XX asrning ikkinchi yarmida mustaqil ilmiy yo'nalish sifatida shakllandi. J. Svartvikning "The Evans Statements" ("Evans ishidagi bayonotlar") tadqiqoti bu yo'nalishning shakllanishida muhim bosqich bo'ldi [8]. Keyinchalik R.Shuy, M.Coulthard, J.Olsson singari olimlar sud lingvistikasi metodologiyasini rivojlantirdilar [8, 2, 5].

Mazkur tadqiqotlarda muallif identifikatsiyasi, diskurs tahlili, stilometriya va sud nutqi kabi masalalar keng yoritildi. Shunga qaramay, argumentativ struktura va inferensial mexanizmlarni tizimli o'rganish masalasi yetarli darajada ishlab chiqilmadi.

Ayniqsa, yuridik matnlarda nutqning illokutiv kuchi muhim rol o'ynaydi. Bir xil grammatik shakl turli kommunikativ maqsadni ifodalashi mumkin. Masalan, "Bu ish bajariladi" degan gap oddiy xabar bo'lishi ham, yashirin buyruq yoki tahdid vazifasini bajarishi ham

ehtimoldan xoli emas. Shu sababli bunday birliklarni faqat grammatik tahlil asosida baholash yetarli emas.

Sud amaliyotida ham ko‘pincha aynan implikatura va yashirin xulosa huquqiy baholashga sabab bo‘ladi. Tahqirlash yoki tuhmat bilan bog‘liq ishlarda ayrim iboralar yuzaki qaralganda neytral ko‘rinishi mumkin, biroq kontekstual jihatdan salbiy ma‘no hosil qiladi.

Lingvo-mantiqiy ekspertiza tushunchasi. Lingvo-mantiqiy ekspertiza yuridik ahamiyatga ega nutq mahsullarini lingvistika va mantiq integratsiyasi asosida tahlil qilishga qaratilgan yondashuvdir. Mazkur yondashuvning markazida quyidagi g‘oya turadi: matnda nafaqat “*nima deyilgan*”, balki “*nima amalga oshirilgani*” ham tahlil qilinishi kerak.

Bu yerda J.L.Austin va J.R.Syorlning nutq aktlari nazariyasi muhim metodologik tayanch bo‘lib xizmat qiladi [1, 7]. Nutqning performativ tabiati yuridik kontekstda alohida ahamiyatga ega. Chunki tahdid qilish, va‘da berish, buyruq berish yoki ogohlantirish kabi harakatlar ko‘pincha aynan nutq orqali amalga oshadi.

H.P. Graysning implikatura nazariyasi ham lingvo-mantiqiy ekspertiza uchun muhim vositalardan biri hisoblanadi [3]. Yuridik matnlarda ko‘pincha aytilmagan ma‘no aytilgan ma‘nodan kuchliroq bo‘ladi. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlardagi kommunikatsiyada yashirin mazmun, kinoya yoki kontekstual ishora sud jarayonida asosiy dalilga aylanishi mumkin.

Shuningdek, argumentatsiya nazariyasi ham ushbu yo‘nalishning tarkibiy qismi hisoblanadi. S. Tulmin modeli matndagi da‘vo, asos va dalillar o‘rtasidagi munosabatlarni aniqlash imkonini beradi [9]. Bu esa yuridik matnlarning ichki mantiqiy strukturasini rekonstruksiya qilishda muhim rol o‘ynaydi.

Integrativ tahlil modeli. Lingvo-mantiqiy ekspertiza doirasida integrativ modelni qo‘llash maqsadga muvofiq ko‘rinadi.

Lingvo-mantiqiy ekspertizaning integrativ tahlil modeli

Tahlil qatlamlari	Asosiy tahlil obyekti	Asosiy metodlar	Natija
Lingvistik qatlam	So‘z, gap, modal birliklar	Leksik-semantik va grammatik tahlil	Matnning lingvistik xususiyatlari aniqlanadi
Pragmatik qatlam	Nutq akti va implikatura	Nutq aktlari nazariyasi, pragmalingsvistika	Kommunikativ maqsad va yashirin ma‘no ochiladi
Mantiqiy qatlam	Argumentativ struktura	Propozitsional va argumentativ tahlil	Mantiqiy bog‘lanish va inferensiyalar aniqlanadi
Yuridik-kontekstual qatlam	Huquqiy interpretatsiya	Kontekstual va diskursiv tahlil	Lingvistik-mantiqiy xulosaning yuridik relevanti belgilanadi

Ushbu model bir necha qatlamli tahlilni nazarda tutadi.

Birinchi qatlam *lingvistik tahlildir*. Bu bosqichda leksik-semantik va grammatik xususiyatlar aniqlanadi. Matnning uslubiy xarakteri, modal birliklar va baholovchi vositalar tahlil qilinadi.

Ikkinchi qatlam *pragmatik tahlil* hisoblanadi. Bu yerda nutq aktining kommunikativ maqsadi va implikaturalari o‘rganiladi. Muallifning niyati, kommunikativ strategiyasi va yashirin ma‘nolar aniqlanadi.

Uchinchi qatlam *mantiqiy tahlildir*. Bu bosqichda argumentativ zanjir, inferensial mexanizmlar va mantiqiy bog'lanishlar tekshiriladi. Matndagi qarama-qarshiliklar yoki manipulyativ argumentlar aniqlanishi mumkin.

To'rtinchi qatlam *yuridik-kontekstual tahlil* bilan bog'liq. Bunda oldingi qatlamlarda olingan natijalar yuridik vaziyat bilan bog'lanadi. Muhimi, ekspert huquqiy hukm chiqarmaydi. U faqat lingvistik va mantiqiy xususiyatlarning yuridik kategoriya bilan qanday bog'lanishini ko'rsatadi.

O'zbek tilshunosligidagi imkoniyatlar. O'zbek tilshunosligida yuridik lingvistika hali to'liq shakllanib ulgurmagan yo'nalishlardan biri hisoblanadi. N.Mahmudov, Sh. Safarov, A. Nurmonov kabi olimlarning nazariy ishlari muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi [4, 6]. Shunga qaramay, sud lingvistik ekspertizasining amaliy modellari hali yetarli darajada ishlab chiqilmagan.

O'zbek tilining agglutinatib tabiati lingvo-mantiqiy ekspertiza uchun qo'shimcha imkoniyat yaratadi. Modal ma'nolarni ifodalovchi grammatik vositalarning ko'pligi pragmatik tahlilda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, yuridik terminologiyaning to'liq standartlashmaganligi ayrim metodologik qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi.

Bugungi raqamli kommunikatsiya sharoitida esa bunday ekspertizaning dolzarbligi yanada ortmoqda. Ijtimoiy tarmoqlardagi qisqa, kontekstga bog'liq va emotsional nutq birliklari an'anaviy tahlil uchun murakkab obyekt hisoblanadi.

Xulosa. Lingvo-mantiqiy ekspertiza yuridik lingvistikaning istiqbolli integrativ yo'nalishlaridan biri sifatida ko'rilishi mumkin. Mazkur yondashuv lingvistik, pragmatik va mantiqiy tahlil vositalarini birlashtirgan holda yuridik matnlarni chuqurroq o'rganish imkonini beradi.

Nazariy jihatdan bu yondashuv forensic lingvistikaning metodologik doirasini kengaytiradi. Amaliy jihatdan esa sud-huquqiy amaliyotda nutqiy dalillarni yanada aniqroq tahlil qilishga xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Austin J.L. How to Do Things with Words. – Oxford: Clarendon Press, 1962. 167 p.
2. Coulthard M. Author Identification, Idiolect and Linguistic Uniqueness // Applied Linguistics. 2004. Vol. 25(4). P. 431–447.
3. Grice H.P. Logic and Conversation // Syntax and Semantics. Vol. 3: Speech Acts. New York: Academic Press, 1975. P. 41–58.
4. Mahmudov N.M. O'zbek tili stilistikasi. – Toshkent: Fan, 2010. 312 b.
5. Olsson J. Forensic Linguistics. London: Continuum, 2008. 296 p.
6. Safarov Sh. Pragmalingvistika. – Toshkent: Fan, 2008. 286 b.
7. Searle J.R. Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language. Cambridge: Cambridge University Press, 1969. 203 p.
8. Shuy R.W. Language Crimes: The Use and Abuse of Language Evidence in the Courtroom. Cambridge: Blackwell, 1993. 227 p.
9. Svartvik J. The Evans Statements: A Case for Forensic Linguistics. Göteborg: University of Göteborg Press, 1968. 45 p.
10. Toulmin S. The Uses of Argument. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 247 p.